

Opsamling fra temadagen om liturgi i Fredericia Provsti lørdag den 8. februar 2020

Det blev en dag med mange vigtige og gode ord om det at være til gudstjeneste, om hvordan de forskellige dele af gudstjenesten påvirker os, og hvad den som helhed giver os hver især. Der var mange samtaler i de 13 grupper, her følger et sammendrag af det, der blev skrevet ned.

Det første spørgsmål, "Hvorfor går vi i kirke" blev der snakket om med sidemanden og efterfølgende blev der skrevet på store Post-its. Nogle ord gik igen rigtig mange gange – nemlig dem, der ses med de største bogstaver i "ord-skyen" herunder. Det siger noget om, hvilke emner, følelser og elementer i gudstjenesten, der især betyder noget for deltagerne. Et enkelt ord er helt dominerende.

Ord der er skrevet som svar til spørgsmålet "Hvorfor går vi i kirke?"

Til spørgsmålet "Hvordan er gudstjenesten et rum, hvor vi møder Gud?"

skrev hver enkelt sit svar på små post-its - der blev f.eks. skrevet:

- Jeg møder Gud, fordi Gud møder mig! I ord og dråber og menneskelighed
- Ved at en "anden verden" møder min og udfordrer mine tanker og min måde at være i verden på
- Vi hører hans ord til os og lærer af det om vores eget liv
- Vi kan henvende os til ham i bøn
- I ordene, velsignelsen, stilheden, smilet fra min sidemand på bænken, i mødet med et andet menneske
- I troen på, at Han er her – her og nu
- Igennem tekstlæsning, prædiken og salmesang er gudstjenesten en belæring om at færdes med andre mennesker
- Når der bedes for dem, der har det svært

Nadveren nævnes også mange gange og det hele samles i en kommentar, der lyder sådan her: I en stor palet af tiltag mødes vi af Gud: gennem ord i sange/salmer, bønner, sakramenter, rummets andagt, de andre, musik, nærvær og samvær, gennem tradition og fornyelse.

Tælles alle de skrevne ord, fremkommer nedenstående ordsky – hvor netop nadver, bøn, salmer og prædiken fremstår med den største skrift, men også fællesskabet og mødet med andre mennesker er en del af mødet med Gud.

Det kan bemærkes, at selv om der til det første spørgsmål om "Hvorfor går vi i kirke" ikke direkte blev svaret "for at møde Gud", så går rigtig mange af svarordene igen i de to spørgsmål.

Herunder følger en sammenskrivning af kommentarerne fra gruppesamtalerne om, hvad de forskellige elementer betyder for hvordan vi møder Gud i gudstjenesten.

Men først en overordnet kommentar, som en gruppe skrev øverst på arket:

En gudstjeneste skal være det vindue, Guds lys skal skinne igennem og alle vi medvirkende er "bare" vinduer.

"Hvad betyder prædiken for, hvordan vi møder Gud i gudstjenesten?"

Næsten alle kommentarerne handler om, at prædiken skal være i et forståeligt nutidigt sprog, at den skal åbne teksten op ved at relatere til hverdagen, være vedkommende og give nye perspektiver på evangeliet. Den må gerne være en tiltale til hver enkelt person – hvad siger Jesus direkte til mig.

For nogle er det ikke i prædiken, mødet sker – for andre er det mødet med Guds vejledning, og nogle skrev: Hvor prædiken bliver livsnær, bliver også Gud nærværende.

Nogle talte om, at Gud er en konstant, men at gudsbilledet er prædiken forskelligt igennem tiderne. Prædiken er for nogle det afgørende sted, hvor gudsbilledet bliver formidlet nutidigt.

Det nævnes også, at det er godt, når prædiken kommer ned i øjenhøjde – også konkret fysisk ved at præsten ikke står højt oppe på prædikestolen.

Hvad betyder bønnerne for, hvordan vi møder Gud i gudstjenesten?

Også i svarene omkring bøn er ordet fællesskab og det at bede sammen nævnt mange gange i sætninger som

- Fadervor som fællesbøn gir fællesskab og favner den døbte
- En kendt bøn er mere samlende og føles som et møde med Gud
- Det er givende at bede sammen. Særligt i Fader Vor. Der er en styrke i at bede en fast bøn, man får ord "forærende"
- Bøn bliver det fællesskabsstiftende sted
- Den direkte henvendelse til Gud. Det stille fællesskab

Det nutidige sprog nævnes også her som betydende for gudsmødet. Bøn beskrives som en levende samtale, som menighedens svar i dialogen, den der sætter ord på vores svar til Gud – giver refleksion. Bøn kan være et råb om hjælp og en tak for livet. Det kan opleves som en åndelig kontakt med et højere væsen, når alt andet ramler. Bøn er med til at skabe ro i sindet og kroppen. Det betyder noget, at den bedende selv er med i bønnerne.

Det nævnes, at der er mange bønner i gudstjenesten, og at nogle "står af" på det, eller ikke forstår bønnens ord eller væsen.

Hvad betyder bibellæsninger for, hvordan vi møder Gud i gudstjenesten?

Svarere her spænder fra at teksterne ikke betyder ret meget og faktisk godt kan undværes, da de kan være svære og uforståelige, til at de betyder meget – både episteltekst, GT-tekst og evangelietekst. Der er også blevet svaret, at hvis teksterne får lov at stå alene, er mødet med Gud ikke tydeligt, men prædikenen hjælper på vej/ lukker teksten/mødet op.

Det nævnes også, at måden teksten bliver læst op på, kan virke både hindrende og fordrende for mødet med Gud. Der skrives desuden at Biblen er fundamentet, der skaber forankring i Guds ord, det er Guds stemme til mennesker. Den er både en historiebog og det afgørende grundlag for prædiken, forkyndelse og menneskers liv. Bibelen er et kærlighedsbrev, og bibellæsningerne kaster et lys ind over vort liv med hinanden, og giver en mange-facetteret tolkning af vort liv. Menneskers mange erfaringer af Guds-mødet er/kan være genkendelige i den enkeltes liv.

Flere svar giver udtryk for, at fornyelse af sproget vil hjælpe på forståelsen, at vi skal turde lave om på det, og at der også gerne må blive forklaret mere om sammenhængen mellem NT og GT teksterne, at de f.eks. sættes i en ramme med en overskrift, så man bedre kan følge logikken og forstå valget af tekster og salmer mv.

Hvad betyder musikken og sangen for, hvordan vi møder Gud i gudstjenesten?

Her er alle til gengæld helt enige om, at musik og sang betyder enten meget, rigtig meget eller alt! for mødet med Gud i gudstjenesten. Musikken når et dybere lag, kan være større end ord og åbne sindet. Musikken formidler forholdet mellem Gud og mennesker. Præ- og postludium giver refleksionstid, og det nævnes også, at meditativ musik kan formidle det samme som stilhed (ex. under bøn). I musikken åbnes der for hele det menneskelige følelsesregister, og både Guds storhed og det dybeste mørke kan opleves. Musikken sætter ånden i gudstjenesten, og bestemmer derfor hvordan ordet høres.

Også salmerne og det at synge er meget vigtigt. Det er opløftende og samlende. Der er mange gode tekster, som perspektiverer troen og skaber identifikation. Moderne tekster kan gøre evangeliet dejligt forståeligt og ramme mere nutidigt og genkendeligt, men der er også god genkendelse i de gamle salmer, så en blanding af nyt og gammelt er vigtigt. Man synger ordet ind i hjertet.

Det nævnes også, at hvis man ikke synger er man ude af fællesskabet, samt at salmerne kan være fremmedgørende og svære, derfor er det vigtigt at give plads til musikalsk bredde – variation mellem klassisk, rytmisk, jazz og gospel, variation i brug af instrumenter og variation mellem kor/solo og fællessang.

Hvad betyder rummet for, hvordan vi møder Gud i gudstjenesten?

Igen spænder svarerne fra at rummet i princippet er lige meget, til at det betyder alt. Dog er alle enige om, at det faktisk betyder noget, for som nogle skriver: selv når vi holder gudstjeneste andre steder etablerer vi et liturgisk rum måske med minimumsudstyr som to lys og foldede hænder. Andre skriver: Vi kan møde Gud alle steder, men samtidig oplever vi noget særligt/helligt ved rummet. Flere skriver at rummet stemmer sindet, støtter fordybelsen, afspejler at vi er klar til at møde Gud. Det skaber en ramme, og et smukt rum er befordrende for modtageligheden, ligesom varme og lys øger lydhørheden.

Det nævnes også, at der er mange følelser, oplevelser og historier knyttet til rummet – det kan gøre det til "min kirke". Roen er guld værd. Rummet skaber minder. I en gammel kirke kan man have følelsen af at være et blad på et stort træ – "Slægters fodtrin lyder mod os" – mens en ny og moderne kirke kan opleves mere fleksibel i indretningen, og at den ikke bærer den tunge tradition på skuldrene – på godt og ondt. Nye salmer kan virke lettere at synge i en moderne kirken.

Kan noget med fordel ændres til det bedre?

Flere skriver, at der ikke ønskes ændringer, da friheden allerede er stor, der lægges vægt på genkendeligheden og trygheden i det autoriserede ritual, og det ønskes at højmesse skal være genkendelig i hele landet. Et argument for ikke at ændre for meget, er hensynet til de, der kun kommer sjældent.

MEN der er også masser af ønsker og forslag til ændringer især inden for disse kategorier:

1) Læsninger

- fornyelse af sproget, mere tydelighed omkring hvorfor teksterne er valgt. En 3. tekstrække forslås. Måske kunne det være en fordel med kun 2 læsninger. Mulighed for ved GT og epitellæsning at der gives en kort intro til teksten i forhold til sammenhæng og tema.

2) Bønner og stilhed

- Igen ønskes der nyere formuleringer og nutidigt sprog – dog med samme indhold. Flere gange næves der et ønske om plads til stille bøn i gudstjenesten f.eks. efter prædikenen eller under kirkebønnen. Det foreslås at menigheden inddrages i at skrive bønnerne. Færre bønner nævnes også.

3) Nadverritualet

- Flere skriver at også sproget i nadverritualet ønskes mere nutidigt, og at det bør overvejes at forenkle ritualen, og gøre det mere åbent og inviterende, så det ikke er så indforstået som de nuværende A,B,C ritualer. Det skal være tilgængeligt for dem, der ikke har været til nadver siden konfirmandaltergangen. Generelt ønskes en mere nutidig verbal formulering ved ritualerne og det foreslås at gennemgå ritualbogen for "gamle" ord og skifte dem ud, hvis det ikke er "skadeligt".

4) Inddragelse af menigheden

- Menigheden skal tale om hvordan man som kirkegænger ta'r ansvar for gudstjenesten. Menighedens blufærdighed overfor fremmede bør brydes. Menigheden kan bruges til nadver og læsninger = medinddragelse. Der foreslås også prædikenværksted og lægmandsprædikener. Det er også nævnt, at styrke de fællesskabsdannende elementer, fælles fadervor og trosbekendelse også gerne omkring dåbsritualet.

Herudover er der følgende konkrete forslag:

- Lade et evangelium være rytmen i et kirkeår
- Mulighed for stående sang og at sidde ned til læsninger
- Løsne for autorisationen i forhold til salmebøger, Bibelen 2020 og andre oversættelser
- "Overhøring" i forbindelse med dåben bør der arbejdes med

og øvrige kommentarer som disse:

- Være bedre til at tage imod "gæsterne" – man dør ikke af ikke at se, men af ikke at blive set
- Fornyelse af musikken/salmerne – mulighed for større diversitet
- Forenkling af ord og udtryk, som vi ikke forstår
- Præster opfordres til at inddrage pædagogiske elementer
- Større frihed for MR til at planlægge søndagens gudstjenestetidspunkt i overensstemmelse med sognets livsrytme
- Flere tjenester skal ligge f.eks. kl. 14 el. 19 – variationer ud over et kirkeår

Herefter var der samtaler i nye grupper, hvoraf fem grupper talte om dåb Første spørgsmål var "Hvad betyder det for dig, at du er døbt?"

Det kom der følgende svar på:

- Er med i det kristne fællesskab
- En forpligtigelse til at bringe det kristne budskab videre
- Et livsgrundlag
- Et tegn fra Gud til mennesker.
- Dåb til det ubevidste – konfirmation en gentagelse til det mere bevidste menneske
- Det er et naturligt tilhørsforhold, som vi ikke tænker så meget over
- Det er en gave, som man ikke skal gøre sig fortjent til
- En grundlæggende tryghed i at have identitet som Guds barn
- Der blev det sagt mig at Gud vil være min far
- Et tilsagn som jeg kan leve på!
- Barnlighed med Vor Herre!
- Tradition – kan ikke være anderledes – del af min identitet
- At mit gudsforhold blev bragt i orden, uden at jeg selv kunne gøre mig fortjent til det
- Guds bekræftelse af at jeg hører til, og at Han vil mig
- Tydeliggørelse af kærlighedsforhold til Gud
- Tryghed – jeg kan hvile i det; "Leve i dåbens nåde"
- Styrken i barnedåben er, at det ikke er menneskets troshandling

Andet spørgsmål var "Hvad betyder det for dig, om børn i din familie bliver døbt?"

Her kom følgende reaktioner til hvis de ikke bliver det:

- Det er svært
- Hvis et barn i familien ikke bliver døbt, vil det være en sorg, og man kan være bekymret for forældrene, som ikke føler at de har noget værdifuldt at give videre
- Ville acceptere det, men ville blive ked af det, fordi jeg gerne ville se dem få den samme gave, som vi har fået.
- Forældre bør turde "overdrage" det de selv mener

Her følgende til hvad man tænker de får med, hvis de bliver døbt:

- At de bliver en del af en tradition og af fællesskabet
- At børnene har fået de bedste forudsætninger for livet
- At de er en del af et større fællesskab, hvor de er velkomne og elskede
- At de får et fundament for troen

Ni grupper havde samtaler om nadveren

Anekdoter:

En pige på 6 år er med til allehelgensgudstjeneste og nadveren undervejs.

Efter gudstjenesten spørger pigen sin mor "Hvorfor så alle folk så sure ud, da de gik til nadver?" Moren har ikke lige noget svar, men på vej ud af kirken møder de et ældre ægtepar, de kender, og moren siger til dem: Min datter synes, at alle der gik til nadver ved gudstjenesten så meget sure ud, hvordan tror I, det kan være?

Den ældre dame bøjer sig ned til datteren, peget på sit hjerte og siger: Jeg var ikke sur, men tænkte på alle dem, som jeg i mit hjerte bar med op til alteret.

Ud fra anekdoten blev der talt om: Hvad har du "med", når du går til alters?

Der "medbringes" mange forskellige ting som f.eks. tak for alt hvad Jesus gjorde, troen på at kunne begynde forfra, synder, det man ikke fik gjort, spænding mellem eftertænkning og glæde og mellem ensom blufærdighed og delagtighed i et glædesfællesskab. Det der tynger tages også med, sammen med sig selv på godt og ondt – stærke sider, svage sider og mislykkethed – hele vores brogede menneskelighed.

Der er også mange forskellige oplevelser af nadveren – beskrevet sådan her:

- Nadveren giver et fællesskab og styrker menighedens fællesskab
- Nadvermåltidet er fælles for levende og døde! Og en forsmag på det himmelske
- Det ene brød, som brydes til liv for alle
- At man får Jesus indenbords uden at skulle gøre andet end at lukke munden op og tage imod
- Nadver er at "tanke" Jesus og få kræfter til at gå ud og gøre noget i den kommende uge
- En følelse af fællesskab og ligeværd med resten af menigheden
- At kunne gå frikendt/lettet ned
- En gentagelse af syndsforladelsen og tilgivelsen i dåben
- Vished om evighedsperspektiv
- Kig i alterbægeret og se, at du er omvendt, når du kigger i bægeret

For nogle er det et ritual i gudstjenesten som man aktivt deltager i, ikke altid med klarhed over hvorfor, men fordi man er klar over at have brug for det. Nogle gange går man til alters som en tradition. Nogle skriver, at de har accepteret det som en del af det at være kristen kirke – uden at forstå det.

Andre derimod går ikke til alters, fordi de ikke forstår det, føler sig som "en hund i et spil kegler", oplever det som noget okkult eller aldrig har kunne forlige sig med "kød og blod".

Grupperne talte også om det konkrete eksempel på, hvad præsten skal svare, hvis et barn under nadveren overrasket spørger, om "Det virkelig er rigtig blod?"

Her blev givet forholdsvis korte svar som:

- Det er et symbol
- Et svar, der ikke gør ham skræmt!
- Det er saft – vi "leger" det er blod, for at understrege den symbolske betydning/Jesus betydning for os
- Blodet har symbolsk betydning for livet – vi er i livet, vi er i livet med Gud, Gud giver os livet
- Det er ikke blod. Og dog.
- Ja – det er blod på samme måde som et stykke metal også kan være en to-krone i Danmark, men når vi er udenfor Danmark er det blot metal
- Når præsten siger indstiftelsesordene sker der et "trylleri"/mirakel så det bliver Jesu legeme/blod
- Nej, det er saftvand. - Men det kræver en uddybende forklaring i kirkedøren efter gudstjenesten
- Det er det, vi tænker/tror
- Det minder os om det

Og et lidt længere svar:

- Nej, det er ikke rigtig blod som det, der er i vores krop. Det er vin og det smager af vin. Det er Jesu Kristi blod i den forstand, at det offer, som Jesu blod gav, er tilstede. Dvs. det er ikke "blod blod". Det er det, som blodet giver ved Jesu død og opstandelse. Den samme tanke gælder for legemet

Der var også følgende andre kommentarer:

- Det er ikke nødvendigt at modtage begge dele (brød og vin) -> da Jesus ikke kan deles op. Det er heller ikke nødvendigt at modtage brød og vin for at være en del af nadverfællesskabet
- Godt med druesaft, så de er med i fællesskabet
- Vigtigt at fortælle om nadverens betydning
- Dybest set kan det ikke forklares!

Nogle grupper nåede også at tale om spørgsmålet "Hvorfor døde Jesus?"

Her kom bl.a. følgende svar:

- Han var tro imod Guds frelseplan!
- Fordi han blev helt menneske – og ville dele alle livets vilkår – helt ind i døden, og fordi ingen har større kærlighed end den at gi sit liv for sine venner!
- Gav sit liv til os
- Stedfortræder på vores synder
- For at frelse menneskeheden
- Skriftkloge og farisæer på nakken af ham
- Opstandelsen er kristendommens fundament
- Jesus døde for at frelse/rede os fra vores syndere og give os del i det evige liv
- For at der ikke skal være nogen gudsforladte steder i vores liv

Tak for samtaler og ord

Vi håber, I med denne opsummering fra dagen, kan finde inspiration til, at arbejde videre med samtaler omkring gudstjenestens liturgi i de enkelte sogne i løbet af de kommende måneder, gerne i samarbejde med andre organisationer eller institutioner i sognet.

Kommentarer og nye forslag må meget gerne sendes til folkekirkensliturgi@km.dk, og de vil blive taget med, når biskopperne mødes for at drøfte om og i hvilket omfang, der skal ske ændringer eller nye tiltag på det liturgiske område.